

Saaren kartanon taiteilijavalintojen ja profiilin kehittäminen

Anna Talasniemi
TAIVEX-kehityshanke
31.10.2011

Saaren kartanon taiteilijavalintojen ja profiilin kehittäminen

Summary in English: The development of artist selection and the profile of Saari Residence.....	1
Tavoitteena kansainvälisten taiteilijoiden rekrytoinnin kehittäminen	2
Taiteilijavalintojen tai rekrytoinnin merkitys residenssille	2
Saaren kartano residenssinä.....	3
Saaren kartano	3
Residenssityypit, niiden suhde paikkaan, taiteentuotantoon ja ohjelmallisiin teemoihin.....	4
Institutionaalinen identiteetti	4
Paikka	5
Suhde taiteentuotantoon	5
Ohjelmalliset tavoitteet: verkottuminen ja taiteellinen kehitys	7
Taiteilijavalinnat.....	9
Saaren kartanon residenssin taiteilijavalinnat.....	9
Erilaisia rekrytointitapoja	9
Eri taiteenalojen erilaisen luonteen vaikutus valintoihin.....	10
Ehdotuksia rekrytointiprosessin kehittämiseksi	11
Residenssin profiilin ja valintakriteerien kehittäminen	11
Hakutavan muutokset: hybridimalli?.....	12
Kaksivaiheinen valintaprosessi: taiteellinen laatu ja residenssin kulttuuriset kriteerit valintaperusteina	13
Kaivo-konseptin kehittäminen verkottumisen ja taiteellisen kehityksen edistämiseksi	14
Lopuksi.....	15
Lähteet ja kirjallisuus	16

Summary in English: The development of artist selection and the profile of Saari Residence

This TAIVEX development project aims to develop the selection of international artists to Saari Residence. During the process of carrying out the project, it became clear that the recruitment process cannot be separated from the profile and programmatic objectives of residence. Therefore, the development project concerns the development of a profile and artist selection in general. However, special attention is paid to the recruitment of foreign artists.

I write in this project report about residence types and their programmatic goals and ideas and I reflect the Saari Residence on the basis of these. I will also briefly introduce the variety of recruitment methods used in residencies, and ponder the differences in artist selection in different fields of art. Finally, I present proposals on how to develop the profile, the programmatic goals and the selection process.

Saari Residence is a manor owned and maintained by Kone Foundation as a research and production facility for artists and researchers. Interested applicants can apply for 2-month stays at the residence. The application is open to all artists and also to researchers whose work is currently supported by a Kone Foundation grant. In the summer the residence functions as a group residence. The residence has operated since 2008.

Tavoitteena kansainvälisten taiteilijoiden rekrytoinnin kehittäminen

TAIVEX-kehityshankkeen tavoitteena on Saaren kartanon residenssin kansainvälisten taiteilijoiden rekrytoinnin kehittäminen. Kehityshanketta tehdessäni kävi selväksi, että rekrytointiprosessin kehittämistä ei voi erottaa residenssin profiiliin ja ohjelmallisten tavoitteiden kehittamisestä (ks. luku Taiteilijavalintojen tai rekrytoinnin merkitys residenssille). Tämän vuoksi kehityshankkeen koskeekin yleisesti taiteilijavalintojen ja residenssin profiiliin kehittämistä, kuitenkin niin, että erityistä huomiota on kiinnitetty ulkomaisten taiteilijoiden rekrytointiin.

Kerron tässä kehityshankeraportissa residenssien tyypittelystä ja niiden ohjelmallisista tavoitteista ja peilaan ajatuksia Saaren kartanon residenssiin (ks. luku Saaren kartano residenssinä). Esittelen myös lyhyesti erilaisia rekrytointitapoja ja pohdin hakemusten arviointia eri taiteenaloilla (ks. luku Taiteilijavalinnat). Lopuksi esittelen ehdotuksia Saaren kartanon ohjelmallisten tavoitteiden ja taiteilijavalintojen kehittämiseksi.

Taiteilijavalintojen tai rekrytoinnin merkitys residenssille

Saksalaisen residenssin Akademie Schloss Solituden johtaja Jean-Baptiste Jolyn (1996) mukaan residenssin toiminnan tehokkuutta ja houkuttelevuutta voidaan arvioida neljän kriteerin avulla, jotka ovat:

- paikan identiteetti
- organisaation ja sen tavoitteiden koherenssi; tähän kuuluu myös henkilökunnan osaaminen ja mahdollisuudet reagoida joustavasti taiteilijoiden tarpeisiin
- tekniset ja materiaaliset mahdollisuudet
- taiteilijavalintojen laatu ja koherenssi.

Taiteilijoiden valintakriteerit ja -prosessi ovat siis merkittävä residenssin laatua ja houkuttelevuutta nostava kokonaisuus. Lisäksi valintaprosessi, etenkin hausta ja valinnoista tiedottaminen, on residenssin toiminnasta ulospäin näkyvä osa eli viestii kuvaa residenssistä etenkin taiteilijoille mutta myös muille residenssistä kiinnostuneille.

Suomalaisen residenssitoiminnan asiantuntija ja vaikuttaja Irmeli Kokko (2008) nostaa residenssejä käsittelevässä pro gradu -työssään esiin sen, että taiteilijoiden valintaprosesseissa toteutetaan residenssikeskusten ohjelmallisia painopisteitä. Valintaprosessi linkittyy tätä kautta myös muihin Jolyn mainitsemiin kriteereihin, eritoten organisaation ja tavoitteiden koherenssiin.

Koska rekrytointi on oleellinen osa residenssin laatua ja houkuttelevuutta nostava tekijä, jonka side residenssin ohjelmaan ja tavoitteisiin on vahva, rekrytointiprosessin kehittäminen liittyy kokonaisvaltaisesti koko residenssin kehittämiseen.

Saaren kartano residenssinä

Saaren kartano

Saaren kartanon residenssi on jo nyt, neljättä vuotta toimiessaan, eri alojen taiteilijoiden kansainvälinen kohtauspaikka ja sitä kehitetään edelleen siihen suuntaan. Residenssi ei ainoastaan tarjoa työ- ja asuintiloja taiteilijoille, vaan toiminnan ytimenä on hedelmällisen työskentely-ympäristön ja kohtaamispaikan tarjoaminen eri alojen taiteilijoille ja tutkijoille.

Residenssissä työskentelee syksystä kevääseen yhtä aikaa tavallisesti seitsemän yksittäistä residenssitaiteilijaa 2 kuukauden jaksoissa. Yksilöresidenssipaiikat on tarkoitettu yksittäisille suomalaisille ja ulkomaisille eri alojen taiteilijoille, kääntäjille ja kriitikoille ennalta esitetyn työsuunnitelman toteuttamiseen Kullekin residenssijaksolle pyritään valitsemaan suomalaisia ja ulkomaalaisia taiteilijoita, useiden eri alojen taiteilijoita ja sekä nuoria että pitemmän uran tehneitä taiteilijoita. Seitsemän taiteilijan lisäksi yksi residenssiasunto on varattu tutkijalle.

Kesäisin erilaiset taiteilijaryhmät, kuten yhteisö- ja ympäristötaiteilijat sekä vapaat teatteriryhmät, voivat hakea käyttöönsä tiloja 1–4 viikon ajaksi ennalta esitetyn työsuunnitelman toteuttamiseen.

Yksilöresidenssipaiikkaan liittyy 1 900 euron (2012 lähtien) kuukausiapuraha ja ryhmäresidenssit voivat hakea tukea työskentelyajan kustannuksiin.

Saaren kartanon navetta on kunnostettu monipuoliseksi työskentelytilaksi eri alojen taiteilijoille. Navetassa on kuvataiteilijan studio, tanssisali, puu ja metalliverstas. Kesäaikaan käytössä on myös vanha konehalli. Muut taiteilijat työskentelevät pääasiassa kirjoituspöydän ääressä asuntojen yhteydessä olevissa työhuoneissa tai kartanon päärakennuksen työhuoneissa.

Vuorovaikutukseen kannustetaan Saaren kartanossa johtokunnan kehittämällä Kaivo-konseptilla: Kaikkialla maailmassa ihmiset ovat kokoontuneet ja monin paikoin kokoontuvat nykyisinkin kaivolle vettä noutamaan. Siellä he jakavat ajatuksia, ideoita, ongelmia ja niiden ratkaisuja. Jokainen antaa ja saa toinen toiseltaan, kukin vuorollaan. Saaren Kaivo on residenssissä työskentelevien taiteilijoiden ja tutkijoiden mahdollisuus kohdata, jakaa ja jättää oma jälkensä toinen toisensa ajatuksiin, työhön, Saaren kartanoon. Residenssissä työskenteleviä kannustetaan kokoontumaan Kaivolle ja kehittämään yhteishankkeita, mutta ketään ei pakoteta yhteistyöhön, vaan residenssissä on mahdollista halutessaan keskittyä täysin omaan työskentelyyn.

Esimerkkejä Kaivon toiminnasta ovat esimerkiksi syntyneet nuoremman ja kokeneemman taiteilijan väliset mentorisuhteet ja erilaiset yhteistyöprojektit, jotka jatkavat elämäänsä ja kehittyvät residenssijakson jälkeen, kuten koreografi Ulkka Koiviston yhteistyö muun muassa runoilija Jonimatti Joutsijärven, tanssija Satu Rekolan ja kuvanveistäjä Kimmo Ylösen kanssa.

Saaren kartanon toiminnan pohjana ovat Kaivon lisäksi kartanon johtokunnan määrittelemät Saaren kartanon arvot ja visio.

Arvot:

- Arvojen moninaisuus
- Sivistys ja henkinen kasvu
- Yhteisöllisyys, kohtaaminen ja jakaminen
- Tasa-arvo, mahdollistaminen, huolenpito ja kiltteys
- Ihmisen ja luonnon harmoninen kohtaaminen
- Hidas aika
- Avoimuus
- Luovan tieteellisen ja taiteellisen työn kunnioittaminen

Visio:

Saaren kartano on Suomessa ja Itämeren alueella tunnettu kulttuurikeskus, jonne eri alojen tutkijat ja taiteilijat haluavat tulla työskentelemään, koska

- siellä voi rauhassa keskittyä omaan työprojektiin
- siellä on mahdollisuus osallistua kiinnostaviin yhteisprojekteihin
- siellä on korkeatasoisia tapahtumia, seminaareja ja työpajoja
- siellä työskentely tukee uralla etenemistä.
- Saaren kartano toimii vuorovaikutuksessa myös paikallisesti ja alueellisesti.

Residenssin arkirutiineihin kuuluu maanantaiaamujen brunssi ja taiteilijoiden kauppamatkat, jotka myös edistävät yhteisöllisyyttä. Kartanon henkilökunta auttaa yhteistyömahdollisuuksien löytämisessä ja avustaa yhteyksissä esimerkiksi turkulaisiin taiteilijayhteisöihin, museoihin ja gallerioihin.

Lisäksi Saaren kartanossa työskentelee yhteisötaiteilija, jonka tehtäviin kuuluu suunnitella ja toteuttaa erilaisia yhteisöllisiä ja taiteen soveltavan käytön projekteja paikallisyhteisön kanssa.

Residenssityypit, niiden suhde paikkaan, taiteentuotantoon ja ohjelmallisiin teemoihin

Analysoin seuraavassa Saaren kartanon residenssiä Irmeli Kokon laajan residenssiaineiston pohjalta tekemien residenssityypittelyjen kautta ja peilaan Saaren kartanon residenssin toimintaa, sen arvoja ja visiota näihin. Tarkoituksena on tätä kautta mahdollistaa kartanon tavoitteiden tarkentaminen, jos sellainen näyttää tarpeelliselta. Kokko on ryhmitellyt residenssejä niiden institutionaalisten tyyppien mukaan, niiden suhteessa paikkaan, taiteentuotantoon ja ohjelmallisiin teemoihin.

Institutionaalinen identiteetti

Institutionaaliselta identiteetiltään residenssit ovat hyvin erilaisia. Mesenaattityyppisille residensseille, joihin Saaren kartanokin kuuluu, on tyypillistä, että ne tarjoavat taiteilijoille erinomaiset työtilat, stipendin ja auttavat yhteyksien luomisessa. Näin on Saaren kartanonkin kohdalla.

Usein tällaiset keskuksset ovat vaikutusvaltaisia siinä suhteessa, että ne suodattavat erilaisten laatukriteerien avulla taiteilijoita osaksi kansainvälistä taidemaailmaa. Saaren kartanon kohdalla tähän voisi nähdä liittyvän

ajatuksiin kartanosta kansainvälisenä kohtauspaikkana ja paikkana, jossa työskentely tukee taiteilijan uraa. Kuitenkaan kovin eksplisiittisesti tätä aspektia ei käsittäkseni ole pohdittu.

Osa mesenaattityyppisistä residensseistä, etenkin maaseudulla sijaitsevat, ovat retriitinomaisia eli ne tarjoavat taiteilijalle tilan vetäytymiseen. Tämä on tyypillistä myös Saaren kartanolle ja heijastuu myös kartanon arvoissa ja visiossa (hidas aika, luonnon ja ihmisen kohtaaminen, mahdollisuus keskittyä omaan projektiin rauhassa).

Kokko mainitsee myös taiteilijalähtöiset residenssit, taiteilijakodit, taiteilijakolonnit ja akatemian perinnettä noudattavat residenssit. Akatemian perinnettä noudattavat residenssien tähtäin on taiteilijoiden jatkokouluttamisessa ja niiden ominaisia päämääriä ovat taiteilijoiden taiteellinen, teoreettinen ja tekninen kehitys, tiedontuotanto ja innovaatiot. Saaren kartanon residenssiä ei mielestäni voida pitää tällaisena jatkokoulutuspaikkana, mutta Kaivo-konsepti ja eri alojen taiteilijoiden ja tutkijoiden kohtaaminen voi hyvinkin viedä kohti innovaatioita, mutta innovointi ei ole keskiössä. Sen sijaan taiteellinen ja teoreettinen kehitys on residenssin tavoitteena etenkin yhteistyön kautta.

Paikka

Kokko viittaa Jolyyn, joka on nimennyt residenssitoiminnan yhdeksi laadun kriteeriksi paikan ja sen identiteetin. Paikka vaikuttaa usein residenssin tavoitteisiin ja tehtävään. Yksinkertaisin jako kuvata erilaisia residenssityyppejä liittyy siihen, sijaitseeko residenssi maaseudulla vai kaupungissa. Useimmiten kaupunkiresidenssit tarjoavat kontakteja taide-elämään ja maaseuturesidenssit tilaisuuden vetäytymisen, keskittymiseen ja läheiseen yhteyteen luonnonympäristön kanssa.

Maaseuturesidenssien yhteydessä vetäytymisen, keskittymisen ja luonnon vahvan läsnäolon lisäksi oleellinen asia on residenssin taiteilijayhteisö. Tyypillisiä maaseuturesidenssityyppejä ovat Kokon mukaan retriitit, taiteilijakodit ja taiteilijatalot. Maaseudulla, etenkin kauempana periferiassa sijaitsevat residenssit ovat taiteilijoiden suosiossa riippuen ohjelman laadullisesta tasosta, henkilökunnasta ja resursseista.

Kaupungeissa taas yleisimmät residenssityypit ovat akateemiset residenssit, taiteilijajohtoiset ohjelmat ja taiteen promootiokeskukset. Tyypillistä kaupunkiresidensseille ovat vahvat yhteydet taidekenttään ja taiteilijan mahdollisuus saada töitään yleisön nähtäväksi. Usein tähän saattaa kuulua myös työskentelyn julkisuus: studioilla voi olla esimerkiksi avoimia ovia ja keskustelutilaisuuksia.

Saaren kartanoa voi pitää tyypillisenä maaseuturesidenssinä, joka tarjoaa omaa aikaa ja keskittymistä.

Merkittävässä roolissa on myös kartano ympäristöineen erityisenä historiallisestikin arvokkaana paikkana ja alueen luonto lintulahtineen sekä kulloinenkin residenssitaiteilijoiden kokonaisuus. Toisaalta Turun kaupunki on melko lähellä ja kartanon henkilökunnalla on hyvät kontaktit Turun kulttuuri- ja taidekenttään.

Paikka liittyy myös nykytaiteen käytäntöjen ja taiteentuotannon muutokseen. Seuraavaksi käsitellenkin sitä, millä tavoin residenssejä voidaan luokitella niiden suhteessa taiteilijan taiteentuotantoon.

Suhde taiteentuotantoon

Historiallisesti taiteilijat työskentelivät residenssissä tietyn ajanjakson, jonka aikana he valmistsivat taideteoksen tai teoksia, jotka olivat fyysisiä kappaleita, siirrettävissä paikasta toiseen. Nykytaiteessa painopiste on siirtynyt

paikkasidonnaisiin taidekäytäntöihin, joissa teoksen ja sen tekopaikan välille syntyy uudenlainen yhteys. Taiteilijan työskentelyyn ja teokseen vaikuttaa paikka ja sen historia, ja keskiöön on noussut taiteentekemisen prosessi lopputuloksen sijaan. Paikkasidonnaiset käytännöt nykytaiteen luomisessa ovat vaikuttaneet myös siihen, että luomisen prosessista on tullut julkista.

Taideinstituutiot ovat yhä enemmän olleet kiinnostuneita paikkasidonnaisesta taiteesta luomisen lähtökohtana. Erityisesti tällainen tulee esiin biennaalien yhteydessä, joissa taiteilijat tekevät lyhyen jakson aikana paikkaa heijastelevia teoksia biennaalissa esitettäväksi. Kokko kuitenkin huomauttaa työssään, että hänen aineistonsa pohjalta paikkasidonnaiset taidekäytännöt tai tilausteokset eivät ole mitenkään nykyresidenssejä määrittävä tekijä. Kuitenkin paikkasidonnaiseen taiteentekemiseen liittyvä prosessin korostaminen on omaksuttu myös residensseissä.

Saaren kartanossakin on huomattavissa paikkasidonnaisen taiteen merkitys etenkin siinä mielessä, että usean residenssitaiteilijan kohdalla paikka ja sen historia ovat vaikuttaneet taiteen tekemiseen ja teokseen. Muutamat taiteilijat ovat myös halunneet valmistaa teoksen kartanon ympäristöön. Paikkasidonnaiseen tekemiseen liittyvää prosessin korostamista sen sijaan on vaikea arvioida.

Kokko huomauttaa, että Suomessa paikan ja taiteentuotannon välinen yhteys on tarkoittanut usein yhteisöllisten tai aluekehityksellisten näkökohtien korostamista. Taiteilijoilta odotetaan työsuorituksia, kuten opetusta. Tällaista on Saaren kartanossa pyritty tietoisestikin välttämään. Yhteisöllisistä näkökohdista pidetään kuitenkin huolta muun muassa yhteisötaiteilijan työn avulla.

Samaa asiaa voidaan lähestyä myös Kokon käyttämän Riitta Heinämaan tyypittelyn avulla. Heinämaa jakaa residenssit kolmeen erilaiseen tyyppiin sen mukaan, onko residenssikeskusten toiminnan päätavoitteena taiteentuotannon näkökulmasta

1. työhuoneen tarjoaminen
2. taiteelliseen prosessiin keskittyminen
3. vai tähtäävätkö ne taideteoksen tuotantoon.

Työhuoneohjelmien ajatuksena on tarjota taiteilijalle omaa aikaa ja työhuone taiteentekemiseen. Tekemisen lopputulosta ei kuitenkaan määritellä. Tällaiset residenssit eivät tarjoa yhteyksiä paikalliseen taidemaailmaan tai järjestä avoimia tilaisuuksia, vaan residenssitoimija hoitaa vain tilojen koordinoinnin ja kiinteistöjen hoidon. Työskentely on luonteeltaan yksityistä. Perinteiset pohjoismaiset vierasateljeeohjelmat ovat olleet tällaisia.

Taiteelliseen prosessiin suuntautuneet residenssit sen sijaan tarjoavat taiteilijalle oman ajan ja työhuoneen lisäksi kontakteja paikalliseen taidekenttään ja tukea keskittyä luovaan työhön ja ammatilliseen kehittymiseen. Residenssin henkilökunta koostuu taiteen ammattilaisista. Myöskään tässä tapauksessa työskentelyn lopputulos ei ole määritetty, vaan työskentely on lopputulokseltaan avointa. Luonteeltaan tällaiset residenssit ovat usein osin yksityisiä, osin julkisia.

Tuotantoresidenssit sen sijaan tähtäävät lopputulokseen, teoksen tai projektin valmistumiseen. Residenssit tarjoavat ajan, paikan ja yhteyksien lisäksi rahoitusta hankkeen toteuttamiseen. Henkilökunta on taiteen ja alan ammattilaisia, jotka voivat tarjota teoreettista, teknistä tai taloudellista osaamista. Varsinaisten

tuotantoresidenssin osuus residensseistä on Kokon mukaan melko pieni: residenssien toimintamallit eivät useimmiten perustu siihen, että taiteilija valmistaa teoksen taidemarkkinoille, vaan keskiössä on luova työ ja taiteellinen prosessi. Tämä onkin useimmiten kaikkien residenssien yhdessä jakama ohjelmallinen tavoite (ks. seuraava alaluku). Toisaalta tuotantoresidenssien määrä on lisääntymässä.

Saaren kartano ei asetu täysin mihinkään näistä vaihtoehdoista. Saaren kartano tulee lähelle tuotantoresidenssiä siinä mielessä, että verkkosivuilla kerrotaan, että residenssi on tarkoitettu ennalta esitetyn työsuunnitelman toteuttamiseen. Kuitenkaan työsuunnitelman toteuttamista ei tällä hetkellä juurikaan valvota tai seurata. Toisaalta ennalta esitetyn työsuunnitelman toteuttaminen ei pidä sisällään teoksen valmistumista tai loppuun saattamista, vaan suunnitelma voi periaatteessa koskea myös taiteellista kehittymistä ja prosessia. Käytännössä itse residenssityöskentelyssä painopiste ei ole ollut lopputuloksessa, vaikka taiteilijavalinnoissa työsuunnitelmalla ja suunnitellulla työllä tai teoksella on merkittäväkin osa.

Taiteentuotannon kolmiijaossa viitattiin myös työskentelyn julkisuuteen ja yksityisyyteen. Jean-Baptiste Jolyn (2008) mukaan residenssitoiminta sijoittuu taiteilijoiden yksityisenä pidetyn luomisprosessin ja taideinstituutioiden julkisen roolin välille. Osa residensseistä avaa taiteilijan työn avoimeksi julkisuudelle ja yleisölle. Julkisuus ja yksityisyys liittyvät usein residenssin paikkaan: kaupunkiresidensseissä työskentely on usein julkisempaa ja maaseudun rauhassa yksityisempää.

Saaren kartanossa työskentely on varsin yksityistä. Taiteilijoiden työrauhaa pidetään hyvin tärkeänä ja avoimia studiopäiviä tai vastaavia ei ole järjestetty. Toisaalta jotkut taiteilijat ovat omasta aloitteestaan järjestäneen esityksiä ja näyttelyitä alueella. Residenssin alumneille ja sidosryhmille järjestetty elojuhla antaa taiteilijoille mahdollisuuden asettaa halutessaan töitään näytille tai esittää teoksensa valikoidulle joukolle.

Yhteyttä ympäröivään yhteisöön hoidetaan Saaren kartanossa yhteisötaiteilijan työn kautta. Saaren kartano on myös jäsenenä Mietoistenlahden yhteistyöryhmässä ja toimii muutenkin aktiivisesti paikallisella tasolla. Kerran vuodessa järjestetään avoimien ovien päivä, jolloin paikallisia asukkaita kutsutaan tutustumaan Saaren kartanoon. Silloin tällöin kartanossa järjestetään myös kaikille avoimia konsertteja, ja tavaksi on tullut kutsua lähikoulujen oppilaita joulun alla nukketatteriesitykseen.

Ohjelmalliset tavoitteet: verkottuminen ja taiteellinen kehitys

Lähes kaikkien residenssien toiminnassa ja käytännöissä toistuvat Kokon mukaan seuraavat ohjelmalliset tavoitteet: vuorovaikutuksen edistäminen ja yhteyksien synnyttäminen ja taiteilijoiden luovan työn ja taiteilijan oman taiteellisen kehityksen tukeminen. Tässä mielessä Saaren kartanon on hyvin tyypillinen residenssi.

Kokon mukaan **yhteydet** ovat taiteilijoiden eniten arvostamia asioita residenssityöskentelyssä oman ajan ohella. Kaupunkiresidensseissä yhteydet paikalliseen taidekenttään korostuvat, mutta maaseuturesidensseissä korostuu residenssiyhteisön keskinäinen vuorovaikutus. Myös Saaren kartanon kohdalla residenssiyhteisön vuorovaikutus on keskiössä, vaikka henkilökunnalla on hyvät yhteydet etenkin Turun taidetoimijoihin, joihin taiteilijoita heidän halutessaan autetaan luomaan suhteita.

Vuorovaikutuksen ja yhteyksien korostaminen voi aiheuttaa sen, että taiteilijalta edellytetään erinomaisia sosiaalisia taitoja, kuten kielitaitoa, aktiivisuutta, itsensä esille asettamista ja seurustelua, huomauttaa Kokko. Menestyminen niin residenssissä kuin taiteilijana yleensäkin voi perustua sosiaalisille taidoille. Yhteyksien luominen ja verkottuminen ovat olleet residenssitoiminnan ja nykytaiteen sisältöjen keskiössä 90-luvulta lähtien. Toisaalta yhä on olemassa retriitinomaisia residenssejä, joissa eristäytyminen ja yksin työskentely ovat residenssin ohjelman keskiössä. Kokon mukaan yleisempää kuitenkin on, että taiteen luominen ja tuotanto esitetään sosiaalisina tapahtumina. Saaren kartanossa asia on ratkaistu niin, että taiteilijoiden väliseen vuorovaikutukseen kannustetaan muun muassa kertomalla Kaivo-konseptista, mutta ketään ei pakoteta yhteistyöhön muiden kanssa.

Taiteellinen kehitys, jonka useimmat residenssit mainitsevat tavoitteenaan, on hankalammin määriteltävissä. Viime vuonna haastattelin Irmeli Kokkoa ja hän nosti esiin sen, että vaikka taiteellinen kehitys usein esitetään residenssijakson tärkeimpänäkin tavoitteena, ei sitä juuri koskaan avata. Myös taiteilijat mainitsevat taiteellisen kehityksen usein raporteissaan.

Itse näkisin, että taiteellinen kehitys voi tarkoittaa hyvin monenlaisia asioita. Se voi liittyä siihen rauhaan ja ajatteluun, joka mahdollistuu residenssissä, se voi liittyä muilta taiteilijoilta saatuihin ajatuksiin, uuden löytämiseen. Se voi olla myös ulkoinen seikka eli residenssijakson tuoma meritoituminen. Ennen kaikkea taiteellinen kehittyminen on kuitenkin sidoksissa edellä mainitusta kolmesta taiteentuotannon tavoitteesta prosessiin keskittyneeseen työskentelyyn.

Residenssijakson olisi annettava mahdollisuus ja tuki keskittyä ja pohtia omaa työskentelyä. Residenssijaksoa voisi kuvailla myös tutkimuksellisenä ja ottaa huomioon sen lopputuloksen avoimuus: päämääränä ei tarvitse olla valmis taideteos vaan tilaa annetaan taiteilijan ilmaisun ja taidelajin kehittämiseksi.

Taiteilijoiden taiteellinen kehittyminen (omaan työprojektiin keskittyminen, uran etenemisen tukeminen) ja verkottuminen (yhteisöllisyys, kohtaaminen, jakaminen, Kaivo) ovat Saaren kartanonkin tavoitteita. Taiteilijat ovat olleet tyytyväisiä residenssijaksoilla toteutuneeseen omaan työhön keskittymisen ja jakamisen tasapainoon, joka kehittyy aina kunkin residenssijakson taiteilijoiden ryhmädynamiikan mukaan, taiteilijoiden oman halun ja tarpeen mukaan.

Salla Mistola on opinnäytetyössään haastatellut viittä taiteilijaa heidän kokemuksistaan Saaren kartanossa. Haastatteluissa kävi ilmi, että merkittävin asia taiteilijoille oli mahdollisuus keskittyä omaan taiteelliseen työskentelyyn, ei niinkään yhteisöllisyys. Taiteilijat olivat kokeneet, että vuorovaikutukseen ei pakotettu, vaan siihen oli mahdollisuus, mikä on ollut residenssin tavoitteenakin.

Yhteisöllisyyden ja retriitinomaisen vetäytymisen välillä on olemassa jossain määrin ristiriita, vaikka taiteilijat ovatkin olleet tyytyväisiä residenssijaksoihin.

Taiteilijavalinnat

Saaren kartanon residenssin taiteilijavalinnat

Saaren kartanon residenssiin on avoin haku joka vuosi elokuussa. Residenssihakemukset on valittu ulkopuolisten arvioijien ja johtokunnan oman arvioinnin pohjalta. Erityisiä sisällöllisiä kriteerejä ei ole valintoja varten erikseen määritelty, vaan arvioinnissa ja valinnoissa otetaan huomioon Saaren kartanon ohjelmallisia periaatteita (arvot, visio, Kaivo). Hakijoiden tulee esittää työsuunnitelma ja heiltä kysytään hakulomakkeessa seuraavia motivaatiokysymyksiä, jotka liittyvät etenkin vuorovaikutukseen muiden taiteilijoiden kanssa:

- Miksi haluat tulla työskentelemään Saaren kartanon residenssiin?
- Minkälaiset asiat - työsi ohella - sinua kiinnostavat?
- Mihin suuntaan haluat yhtäältä työurallasi, toisaalta elämässäsi kehittyä?
- Mitä haluat jakaa muiden residenssivieraiden kanssa ja mitä toivot heiltä itse saavasi?
- Millaisia teemoja toivoisit mahdollisiin yhteisiin työpajoihin tai Saaren Kaivon aiheiksi

Residenssin verkkosivuilla määritellään residenssipäätösten kriteerit, jotka viittaavat pääasiassa käytännön sanelemiin asioihin:

Koneen Säätiön hallitus ei perustele yksittäisiä apurahapäätöksiä eikä julkista hakemuksia arvioineiden asiantuntijoiden nimiä, mutta säätiölle saapuneiden residenssihakemusten arviointi ja rahoituspäätökset perustuvat mm. seuraaviin kriteereihin:

- Taiteellisten ansioiden arviointi perustuu hakijan työsuunnitelmaan, CV:hen ja portfolioon sekä hakemukseen liitettäviin lausuntoihin.
- Kullekin residenssijaksolle pyritään valitsemaan suomalaisia ja ulkomaalaisia taiteilijoita, useiden eri alojen taiteilijoita sekä nuoria että pitemmän uran tehneitä taiteilijoita.
- Jokaiselle neljälle yksilöresidenssijaksolle valitaan yleensä seitsemän taiteilijaa. Valintaan vaikuttaa näin ollen mm. se, mitkä residenssiajankohdat sopivat kullekin hakijalle.
- Kullekin jaksolle voidaan valita vain yksi kuvataiteilijan työtilaa tai tanssistudiota käyttävä taiteilija. Muut taiteilijat työskentelevät pääasiassa kirjoituspöydän ääressä, muutamat myös puuverstaassa.

Alusta asti Saaren kartanoon on valittu kansainvälisiä taiteilijavieraita ja esimerkiksi vuonna 2011 jokaisella yksilöresidenssijaksolla työskentelee vähintään kaksi ulkomaalaista taiteilijaa.

Erilaisia rekrytointitapoja

Irmeli Kokko käsittelee tutkimuksessaan myös residenssien taiteilijavalintoja. Taiteilijoiden valintaprosessin heijastelevat residenssikeskusten ohjelmallisia painopisteitä. Useimmiten residenssien toivetaiteilijat ovat Kokon mukaan nuoria nousevia kykyjä, uransa keskivaiheilla olevia lahjakkaita taiteilijoita tai ylipäättään laadullisesti korkeatasoisia taiteilijoita.

Valintamenettelyt vaihtelevat kutsusta vaihteittaisiin pitkiinkin prosesseihin, joihin sisältyy taiteellisia linjanvetoja. Tavallisin tapa Kokon mukaan on, että taiteilijavalinnat tekee erikseen valittu jury tai

residenssiorganisaatio vastaa itse valinnoista. Juryjen etuna on se, että ne usein houkuttelevat laadukkaita hakijoita ja näin nostavat residenssin tasoa.

Kokko nostaa esimerkkinä taiteellisia linjanvetoja sisältävästä pitkästä valintaprosessista Akademie Schloss Solituden. ASS:ssa on kullakin hakukierroksella **vaihtuva jury, joka päättää taiteellisen linjan ja kriteerit**, joiden perusteella valinnat tehdään. Joissain residensseissä haku koostuu esivalinnoista ja haastatteluista, kuten amsterdamilaisessa Rijksakademien ohjelmassa. Valintaraateihin kutsutaan tunnettuja kansainvälisiä kuraattoreita ja taiteilijoita, jotka edustavat taiteellista linjaa ja houkuttelevat taiteilijoita hakemaan residenssiin.

Avoimien hakujen ongelmana on suuri työ, mutta toisaalta saadaan suuri otos taidekentästä ja tietoa ja ymmärrystä siitä, mitä kentällä tapahtuu.

Hyvin tavallista on, että avointa hakua ei järjestetä, vaan taiteilijat kutsutaan residenssiin. **Kutsumenettely** on tyypillinen etenkin kuvataiteen residensseissä.

Jotkut residenssit harjoittavat myös **taiteilijavaihtoa**, jolloin vaihtotaho vaikuttaa valintoihin. Yhteistyötaho saattaa tällöin määrittää liikaa valintoja ja ei päästä itse vaikuttamaan taiteilijoiden valintaan. Toisaalta yhteistyö voi synnyttää myös jotain kiinnostavaa ja uutta.

Yksi tapa rekrytoinnin rajaamisessa on myös erilaisten **teemojen tai maantieteellisten painopisteiden määrittely**.

Eri taiteenalojen erilaisen luonteen vaikutus valintoihin

Olen kysynyt sähköpostitse eri alojen asiantuntija-arvioijilta heidän kokemuksiaan Saaren kartanon residenssin hakemusten arvioinnista. Erityisesti minua kiinnosti, onko ulkomaisten hakijoiden arvioinnissa eroa kotimaisiin taiteilijoihin verrattuna. Oletuksena oli, että ulkomaisten hakijoiden arvioiminen on kotimaisia hakijoita hankalampaa. Osittain tämä tuntuikin pitävän paikkansa ja useimmat arvioijat nostivat esiin sen, että suomalaisten kohdalla tuttu konteksti helpottaa arviointia. Kuitenkaan eroa kotimaisten ja ulkomaisten hakijoiden arvioinnin vaikeudessa ei ollut siinä määrin, kuin oletin.

Eniten eroa kotimaisten ja ulkomaisten hakijoiden arvioimisessa tuntuu olevan **kirjallisuuden** alalla, jossa kirjailijan tason arviointi voi olla työnäytteiden perusteella vaikeaa, jollei arvioijilla ole kyseisen kielen taitoa.

Visuaalisten taiteiden alalla eri vuosien asiantuntijoiden mielipiteet menivät osittain ristiin. Vuoden 2010 arvioija oli sitä mieltä, että suomalaisten hakijoiden arviointi oli helpompaa, sillä ne asettuvat kontekstiin ja lisäksi kotimaisten taiteilijoiden töitä on useimmiten nähnyt myös hakudokumenttien ulkopuolella. Vuoden 2011 arvioija sen sijaan koki, että vaikeuseroa ei kotimaisten ja ulkomaisten taiteilijoiden hakemusten arvioinnissa ollut, kunhan hakemuksessa tai taiteilijan verkkosivuilla oli riittävästi työnäytteitä.

Musiikin alan arvioija ei juurikaan nähnyt eroa kotimaisten ja ulkomaisten hakijoiden arvioinnissa.

Esittävien taiteiden arvioinnissa eri vuosien arvioijien mielipiteet hieman erosivat toisistaan. Vuoden 2010 hakemusten arvioija ei juurikaan nähnyt eroa kotimaisten ja ulkomaisten hakijoiden arvioinnissa. Liitteenä olevista työnäytteet olivat riittävä informaatio arviointiin. Sen sijaan vuoden 2011 arvioijan mielestä

ulkomaalaisten hakijoiden arviointi oli jonkin verran vaikeampaa, mutta toisaalta ulkomaalaiset hakijat olivat hieman arvioijan oman ydinalan ulkopuolelta, joka saattoi vaikuttaa asiaan.

Useammankin arvioijan vastauksissa tuli esiin, että arvioinnin mahdollinen vaikeus ei niinkään liittynyt hakijoiden ulkomaalaisuuteen, vaan joko siihen, että hakemukseen liitetyt työnäytteet olivat puutteellisia tai siihen, että hakijan ala oli arvioijan ydinosamisen ulkopuolella.

Ehdotuksia rekrytointiprosessin kehittämiseksi

Millaisia keinoja voisi olla Saaren kartanon taiteilijavalintojen kehittämiseksi ja sitä kautta residenssin laadun ja aseman nostamiseksi ja erityisesti hyvien kansainvälisten hakijoiden houkuttelemiseksi ja valinnan helpottamiseksi?

Residenssin profiilin ja valintakriteerien kehittäminen

Rekrytointi on oleellinen osa residenssin laatua ja houkuttelevuutta nostava tekijä, jonka side residenssin ohjelmaan ja tavoitteisiin on vahva. Ulospäin selvästi artikuloitu profiili määrittelee sitä, millaisia taiteilijoita residenssiin hakee ja residenssiin valitaan.

Vuonna 2006 Saaren kartanon residenssiä suunniteltaessa on kirjoitettu: ”Residenssitoiminnan kirjo Suomessa on laaja. Myös toimijoita on runsaasti, ja uusia on tulossa. Tästä syystä on erityisen tärkeää, että Koneen Säätiön tulevalla toiminnalla on oma, muista selkeästi poikkeava ja hyvin perusteltu profiilinsa. Toiminnan pitää olla vastaus johonkin sellaiseen olemassa olevaan tarpeeseen, johon muut eivät ole vastanneet tai uudenlainen vastaus tuttuun tarpeeseen.”

Nyt residenssin toimittua neljä vuotta ja kun residenssien määrä on tänä aikana Suomessa ja maailmalla kasvanut, on aika pohtia näitä kysymyksiä uudestaan. Residenssin ohjelmaa ja tavoitteita, sen profiilia (arvot, visio, Kaivo), on syytä kehittää edelleen, päivittää niitä vastaamaan hyväksi havaittua todellisuutta ja tuoda näitä ajatuksia julki kartanon muun muassa verkkosivuilla. Kartanon johtokunta onkin päättänyt kokouksessaan toukokuussa, että asiaa käsitellään joulukuussa.

Nykyiset arvot ja visio eivät vielä kerro valittavien taiteilijoiden taiteellisesta laadusta tai ansioista juuri mitään, vaan niitä voisi kutsua kartanon kulttuurisiksi kriteereiksi. Näitä kulttuurisia puolia hakijoissa arvioidaan erityisesti hakulomakkeessa olevien motivaatiokysymysten kautta. Myös nimenomaan valintoihin liittyviä kriteerejä ja tavoitteita voisi olla syytä tarkentaa yleisemmän residenssin ohjelman kehittämisen lisäksi.

Tällä hetkellä kriteereissä mainitaan, että taiteellisia ansioita arvioidaan, mutta millaisia taiteellisia ansioita residenssihakijoissa arvostetaan? Millaista taiteellista laatua haetaan? Kriteerinä on yleensä ollut ainakin ammattitaiteilijuus.

Taiteelliseen ansioituneisuuteen liittyy myös se, missä vaiheessa taiteilija on urallaan. Kriteereissä mainitaan, että residenssiin valitaan sekä nuoria ja että pidemmän uran tehneitä taiteilijoita. Etenkin residenssin alkuaikoina oli puhetta siitä, että samalla jaksolle on pyritty valitsemaan sekä etabloituneita taiteilijoita että nuoria nousevia

kykyjä. Tällöin voi syntyä (kuten on syntynytkin) esim. hyviä mentorisuhteita. Myös asiantuntija-arvioijien kommenteissa tuli esiin, että voisi olla hyvä kiinnittää enemmän huomiota esimerkiksi taiteilijoiden valintaan siitä näkökulmasta, että yhtä aikaa residenssissä työskentelevät voisivat muodostaa hedelmällisiä taiteilijapareja. Näihin kysymyksiin tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota.

Millaisia vakiintuneita taiteilijoita ja millaisia nuoria kykyjä sitten valitaan ja mihin suuntaan tavoitteita olisi syytä kehittää? Koneen Säätiön hallitus on muotoillut strategiassaan säätiön tieteen tukemiseen liittyen, että säätiö pyrkii dynaamisuuteen, seuraa heikkoja signaaleja ja on valmis riskinottoon sekä hyväksymään myös kiistanalaisia ratkaisuja ja erityisesti kiinnittää huomiota marginaalista tuloillaan oleviin tutkimusaloihin ja -aiheisiin, valtavirrasta poikkeaviin tutkimusaloihin ja -aiheisiin sekä tieteidenvälisessä rajamaastossa työskenteleviin tutkijoihin. Jotain tämän tapaista voisi muotoilla myös koskien Saaren kartanon taiteilijavalintojen tavoitteitakin. Valintakriteerien kehittämisen kohdalla tämä vaatisi pohdintaa siitä, mitä esimerkiksi marginaalista tuloillaan olevilla taiteenaloilla tarkoitetaan.

Taiteen tekemisen tavoitteita tulisi myös pohtia ja avata myös hakijoille. Mikä on työsuunnitelman osuus arvioinnissa? Painotetaanko taiteellista prosessia vai lopputulosta? Myös asiantuntija-arvioijien kommenteissa kävi ilmi, että he olivat jonkin verran pohtineet, minkä verran painoa laittaa työsuunnitelmalle ja missä määrin valita perustuu hakemuksen mukana oleviin työnäytteisiin tai voiko etabloitunut tekijä tulla valituksi jopa ilman työsuunnitelmaa. Työsuunnitelman merkitystä hakudokumenttina olisi syytä avata hakijoille enemmän. Työsuunnitelman ei tarvitsisi tarkoittaa tiettyyn lopputulokseen tähtäämistä, vaan kyseessä voi olla myös omaa taiteilijuutta pohdiskeleva, prosessinomainen suunnitelma.

Myös asiantuntija-arvioijien kommenteista kävi ilmi, että tarkempia painotuksia hakijoiden valinnassa toivotaan, ja painotusten olisi hyvä olla myös hakijoiden tiedossa.

Hakutavan muutokset: hybridimalli?

Suomalaisten taiteilijoiden valinnassa on helpompi arvioida sekä taiteellista laatua että miettiä kulttuurisia kriteerejä, koska konteksti on tuttu. Suomen kokoisessa maassa taiteilijat ja taiteen asiantuntijat tuntevat toisensa eikä hakijaa siksi arvioida – pidettäisiin sitä hyvänä tai huonona asiana – ainoastaan hakudokumenttien perusteella. Ulkomaalaisten taiteilijoiden kohdalla taas hakudokumentit ovat useimmiten ainoa keino arvioida hakijaa. Hakemuksia arvioineet asiantuntijat kuitenkin olivat sitä mieltä, että yleensä hakijoita – niin koti – kuin ulkomaisiakin – on mahdollista arvioida hakudokumenttien avulla, kunhan vain hakemuksessa on mukana riittävä määrä työnäytteitä ja hakemus on hyvin jäsenneilty ja selkeä. Tässä mielessä entisen kaltainen avoin haku on mahdollinen jatkossakin.

Jos residenssipaidat ovat jatkossakin avoimesti haettavissa ja valinnat tehdään asiantuntija-arvioijien ehdotuksesta, olisi syytä kiinnittää huomiota arviointiprosessin kehittämiseen. Tulisi miettiä entistä laajemman arvioijajoukon käyttämistä, jotta ei käy niin, että jotkut hakijat jäävät epätasa-arvoiseen asemaan sen vuoksi, että heidän alansa ei ole arvioijan ydinosajaluetta. Arvioijat esittivät tätä itse kommenteissaan. Lisäksi hakijoiden ohjeistusta tulisi edelleen kehittää, jotta hakemukset olisivat paremmin jäsenneiltyjä ja varustettu riittävin työnäyttein.

Korkeatasoisten hakijoiden saamiseksi olisi syytä kuitenkin miettiä myös muita ratkaisuja. Yksi mahdollisuus sopivien hakijoiden saamiseksi kartanoon on kutsumenettely. Sopivia suomalaisia sekä kansainvälisiä taiteilijoita voitaisiin löytää esimerkiksi omien kontaktien ja järjestettyjen kansainvälisten tilaisuuksien kautta. Asiantuntija-arvioijien kommentoissa tuli esiin suomalaisten eri taiteenalojen organisaatioiden (esim. Zodiak, Suomen säveltäjät) kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen. Kansainvälisten taiteilijoiden voisi olla myös helpompi päästä esille Suomessa, jos rekrytointi tapahtuisi yhteistyössä alan organisaatioiden kanssa.

Yksi ajatus kehityshankkeessa on alusta saakka ollut erilaisten verkostojen rakentaminen kansainvälisten taiteilijoiden rekrytoinnin tueksi. Esimerkiksi luotettavat yhteistyökumppanit tietyissä maissa voisivat esittää ehdokkaitaan residenssiin. Viime vuonna teimme yhteistyösopimuksen japanilaisen Tokyo Wonder Site -organisaation kanssa visuaalisen taiteen alan residenssivieraiden rekrytoinnista, neuvottelimme yhteistyöstä japanilaisen Saison Foundationin kanssa esittävien taiteen kentällä tehtävästä yhteistyöstä (toteutuu mahdollisesti tänä tai seuraavana vuonna) ja hyödynsimme edellisenä vuonna kartanossa työskennelleen virolaisen kuraattorin Eha Komissarovin kontakteja. Tällä hetkellä kaikki hakijat kuitenkin lähettävät hakemuksen eikä Koneen Säätiön ole välttämätöntä noudattaa yhteistyökumppaneiden ehdotusta. Toki yhteistyön jatkumisen kannalta se on toivottavaa. Toteutuneiden yhteistyökuvioiden onnistumista syytä arvioida vuosittain.

Rekrytoinnissa on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että yksilöresidenssijaksot ja ryhmäresidenssit ovat luonteeltaan melko erilaisia. Ryhmäresidenssivalinnoissa erilaiset yhteistyökuviot voisivat olla toimiva tapa (mm. nyt Saison Foundationin kanssa käydyt alustavat keskustelut). Ryhmäresidensseihin ei etenään kolmena ensimmäisenä vuonna tullut juurikaan hakemuksia ulkomailta. Viime vuonna pohdimme, mikä olisi ryhmäresidenssien kohdalla hedelmällinen tapa lisätä kansainvälisyyttä. Päädyimme siihen, että ulkomaalaisen ryhmän tulo lyhyeksi periodiksi residenssiin ilman kontakteja suomalaisiin ei ole hyvä lähtökohta ja siksi olemmekin viime vuodesta lähtien hakuilmoituksessa ilmoittaneet, että toivomme erityisesti hakemuksia, joissa on kansainvälistä yhteistyötä. Hakijana toimii suomalainen taho. Tällainen järjestely näyttäisi toimivan hyvin.

Yksi mahdollisuus on, että taiteilijavalinnat olisivat erilaisten valintamuotojen hybridi: osa taiteilijoista valittaisiin avoimen haun kautta, osa olisi kutsuttuja taiteilijoita, osa olisi yhteistyökumppanuuksien kautta valikoituneita. Tällöin eri taiteenaloilla voitaisiin käyttää siihen sopivia valintamenettelyjä etenkin kansainvälisten hakijoiden kohdalla. Vaarana hybridimuodossa on, että se muodostuu liian sekavaksi ja vaikeasti hallinnoitavaksi.

Kaksivaiheinen valintaprosessi: taiteellinen laatu ja residenssin kulttuuriset kriteerit valintaperusteina

Tämän vuoden hakukierroksella asiantuntijoita pyydettiin valitsemaan ehdokkaita reilusti suurempi määrä, kuin residenssiin voitaisiin ottaa. Ajatuksena oli, että johtokunnan ja valintaprosessiin osallistuva säätiön henkilökunnan tehtäväksi jäisi valita ehdotettujen suurehkoista joukosta residenssiin sopivimmat kartanon kulttuuristen kriteerien pohjalta.

Käytännössä valinnat kuitenkin menivät pitkälti asiantuntijoiden asettaman paremmuusjärjestyksen mukaisesti. Jossain määrin johtokunta saattoi poiketa asiantuntijoiden tekemän ehdotuksen paremmuusjärjestyksestä, mutta selvästikin taiteellista tasoa pidettiin kulttuurisia kriteerejä tärkeämpänä asiana. Kulttuurisia kriteerejä enemmän valintoihin vaikuttivat käytännön seikat eli mm. taiteilijoiden residenssijaksojen aikatauluttaminen heille sopivien periodien mukaisesti.

Residenssivalintojen aikataulu on melko kireä. Jos hakijoita haluttaisiin arvioida asiantuntijoiden arvioiman taiteellisen laadun lisäksi kulttuurisin kriteerein, siihen tarvittaisiin enemmän aikaa. Syvälinen perehtyminen hakemuksiin vaatisi johtokunnalta melko paljon aikaa ja siihen ei ehkä ole mahdollisuuksia. Myös jotkut asiantuntija-arvioijat esittivät, että arviointiin käytettävä aika voisi olla pidempi.

Jos jatkossa kuitenkin haluttaisiin jatkaa ja kehittää sellaista menettelyä, että asiantuntija-arvioijat arvioisivat hakemusten taiteellista laatua ja johtokunnan tehtäväksi jäisi kulttuuristen kriteerien arviointi, olisi yksi mahdollisuus houkuttaa kansainvälisesti korkeatasoisia taiteilijoita se, että käytettäisiin arvioinnissa kansainvälisesti nimekkäitä kuraattoreita tai muita taiteen ammattilaisia, joiden nimet mainittaisiin hakujulistuksessa. Hakijoita houkuttelisi jo se, että he tietäisivät heidän hakemuksensa tulevan tietyn henkilön lukemiksi, ja samalla tehtäisiin suomalaista taidetta tunnetuksi kansainvälisesti, kun kuraattori tutustuisi myös lukuisiin suomalaisiin taiteilijoihin hakemusten kautta. Käytännössä Saaren kartanon residenssin monialaisuus asettaa haasteita tällaiselle menettelylle. Mahdollista toki olisi, että tällaista menettelyä käytettäisiin vain tietyn taiteenalan, kuten visuaalisten taiteiden kohdalla.

Kaivo-konseptin kehittämisen verkottumisen ja taiteellisen kehityksen edistämiseksi

Lähes kaikkien residenssien tavoitteena olevat verkottuminen ja taiteellinen kehittyminen ovat Saaren kartanollekin kelpoja tavoitteita. Millä tavoin näitä voitaisiin edistää omintakeisesti ja korkeatasoisesti? Yksi vastaus voisi löytyä Kaivo-konseptin kehittämisestä ja konkretisoinnista.

Residenssitaiteilijat ovat lähes kauttaaltaan olleet tyytyväisiä siihen, että residenssissä on mahdollisuus keskittyä omaan työhön, mutta myös yhteistyötä mahdollistetaan. Erikseen suunniteltuja työpajoja tai Kaivo-tilaisuuksia ei juurikaan kaivata. Toisaalta Kaivo-konsepti on yhä melko abstrakti ja Kaivon erilaisten muotojen kehittäminen konkreettisemmiksi toimiksi saattaisi innostaa taiteilijoita toimimaan yhdessä ja luoda residenssille oman muista residensseistä poikkeavan luonteen. Kaivoa olisikin syytä kehittää edelleen, mutta ottaa huomioon taiteilijoiden tyytyväisyys mahdollisuuteen keskittyä omaan työhön.

Pidemmälle kehitetty konkreettien yhteistyötä edistävä Kaivo voisi olla erillinenkin residenssitaiteilijoiden työskentelystä. Tällä hetkellä onkin suunniteltu erillisen työpajatyypin Kaivon järjestäminen mahdollisesti säätiön kieliohjelmaan liittyvistä teemoista. Tällaiset erikseen järjestettävät Kaivo-työpajat voisivat olla myös mahdollisuuksia residenssitaiteilijoiden rekrytointiin. Residenssitaiteilijoille Kaivo-konseptista kerrottaisiin kuten nytkin, mutta residenssitaiteilijoiden Kaivo olisi enemmän vain mahdollisuus yhteistyöhön ja erikseen järjestettäisiin Kaivo-nimellä kulkevia tilaisuuksia tai työpajoja.

Kaivo-ajatukseen liittyy myös silloin tällöin johtokunnassa esillä ollut ajatus vaihtuvista teemoista. Eri vuosille voitaisiin esimerkiksi valita tietty teema tai kysymys, joka suuntaisi myös hakuvaiheessa teemasta kiinnostuneita taiteilijoita hakemaan residenssiin ja tuona vuonna voitaisiin järjestää aiheeseen liittyviä Kaivo-työpajoja.

Keskusteluissa TAIVEX-mentori Irmeli Kokon kanssa syntyi ajatus, jossa yhdistyvät Kaivo-konseptin kehittäminen, kansainvälisyyden lisääminen, taiteilijoiden väliseen yhteistyöhön kannustaminen, mahdollisuus taiteelliseen kehitykseen ja yhteistyö eri tahojen kanssa. Ajatus toteuttaisi myös esillä ollutta ideaa temaattisista Kaivoista ja samalla myös taiteilijavalintoihin saataisiin uutta näkökulmaa.

Kartanoon voitaisiin vuosittain kutsua yksi kansainvälinen huipputaiteilija, joka työskentelisi residenssissä pidemmän ajanjakson, esimerkiksi syyskuun alusta huhtikuun loppuun eli kaikkien yksilöresidenssijaksojen ajan. Tällä pidemmäksi ajaksi kutsutulla taiteilijalla olisi työssään tietty teema, jota hän käsittelee, ja teeman ympärille voitaisiin järjestää erilaisia Kaivo-tilaisuuksia. Kahdeksassa kuukaudessa taiteilija ehtisi keskittyä syvällisesti aiheeseen ja vaihtuvat residenssitaiteilijat voisivat tuoda oman panoksensa teeman kehittelyyn. Pitkän residenssijakson loppuvaiheessa voitaisiin järjestää isompi seminaari, joka voisi olla myös hyvä tilaisuus kutsua koolle residenssin alumneja tai vähintäänkin sinä vuonna residenssissä työskennelleitä taiteilijoita.

Teeman ja järjestettyjen Kaivo-tilaisuuksien ympärillä voitaisiin tuottaa julkaisu ja pitemmän aikaa residenssissä työskentelevä taiteilija voisi olla yhteydessä laajemmin suomalaisen taiteen kenttään yhteistyötahojen kautta. Taiteilija voisi esimerkiksi opettaa residenssikaudellaan suomalaisissa taidekorkeakouluissa. Mahdollisuus keskittyä rauhassa kiinnostavaan teemaan, hyvät resurssit, mahdollisuus julkaisuun voisi olla houkutteleva tilaisuus kansainvälisesti arvostetuillekin ja menestyneille taiteilijoille. Säteilyvaikutukset suomalaisen taiteen kenttään voisivat olla hyvinkin merkittävät.

Taiteilijavalinnat voitaisiin toteuttaa yhä avoimena hakuna, mutta hakijoiksi suodattuisi luultavasti ainakin jonkin verran sellaisia taiteilijoita, jotka ovat kiinnostuneet valitusta teemasta. Tällöin myös erilaisia yhteistyöaloitteita voisi syntyä spontaanisti aiempaa enemmän. Tässäkin tapauksessa taiteilijoilla olisi kuitenkin myös mahdollisuus halutessaan keskittyä täysin vain omaan työhönsä.

Lopuksi

Saaren kartanon residenssi toimii erinomaisesti ja ainakin Suomen mittakaavassa se on varsin erityislaatuinen resurssiltaan. Tavoitteena on alusta saakka ollut, että residenssi on kansainvälisestikin merkittävä. Koneen Säätiön hyvien resurssien vuoksi residenssillä on erityislaatuinen mahdollisuus kehittyä profiililtaan yhä korkeatasoisemmaksi ja muista residensseistä erottuvaksi.

Tässä kehityshankkeen kirjallisessa raportissa olen esittänyt muutamia ideoita residenssin profiilin ja taiteilijavalintojen kehittämiseksi. Ajatusten eteenpäin viemisessä yhtenä keinona on tutustua hyvin toimiviin ja profiililtaan erottuviin kansainvälisiin residensseihin ja löytää ideoita ja toimintatapoja, joita voitaisiin käyttää lähtökohtana Saaren kartanon residenssin kehittämisessä.

Lähteet ja kirjallisuus

Jean-Baptiste Joly, 1996

About the necessity of residential centers in the contemporary context of art. Esitelmä Res Artis -verkoston yleiskokouksessa Dublinissa. http://www.resartis.org/en/activities_projects/meetings/general_meetings/1996_-_dublin/jean-baptiste_joly/.

Irmeli Kokko-Viika, 2008

Taiteilijaresidenssitoiminnan rooli nykyaiteen tuotannossa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Irmeli Kokko-Viika, 2010

Alustus Saaren kartanossa TAIVEX-koulutuksen residenssipäivänä 17.6.2010.

Salla Mistola, 2010

Erytinen aika – residenssityöskentelyn merkitys taiteelliselle työlle ja taiteilijalle. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Painamattomat lähteet ja keskustelut

Asiantuntija-arvioijien sähköpostivastaukset arviointia koskeviin kysymyksiin 2010 ja 2011.

Keskustelut TAIVEX-mentori Irmeli Kokon, Pirjetta Mularin (Tanssin tiedotuskeskus), Riitta Seppälän ja Martina Martin (Teatterin tiedotuskeskus) kanssa.

Residenssitaitelijoiden raportit residenssijaksoistaan 2008–2011.

Saaren kartanon arvot ja visio.

Saaren kartanon käyttösuunnitelma 2006.

Saaren kartanon verkkosivut.